

Prawo karne w pigułce

Wydanie 2.

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

DZIAŁ I. PRAWO KARNE

Czy wiesz, że...

Według orzecznictwa, w instytucji obrony koniecznej nie obowiązuje zasada proporcji dóbr zagrożonego zamachem i naruszonego w wyniku jego odparcia. Nie oznacza to jednak, aby w tym zakresie dopuszczalna była rażąca dysproporcja tych dóbr. Każdy bezprawny, bezpośredni i rzeczywisty zamach na dobro prawem chronione i konieczność podjęcia obrony koniecznej dla odparcia tego zamachu wywołuje u atakowanego pewien rodzaj wzburzenia, zdenerwowania czy też obawy. Trudno więc sobie wyobrazić, by jakikolwiek bezprawny zamach nie wywoływał u atakowanego uczucia strachu czy wzburzenia. O stopniu przekroczenia granic obrony koniecznej decyduje w szczególności dysproporcja wartości dobra zaatakowanego zamachem i wartości dobra napastnika zaatakowanego w wyniku odpierania zamachu, jak i dysproporcja w intensywności i sposobie zamachu i obrony. W stanie faktycznym będącym podstawą do takiego orzeczenia ustalono, że pokrzywdzony zaatakował oskarżonego, trzymając w ręku strzykawkę z własną krwią, grożąc jej użyciem, wiedząc, że jest zarażony wirusem HIV. Ten, broniąc się, chwycił leżący w mieszkaniu pokrzywdzonego nóż i na ten widok J.O. odrzucił trzymaną strzykawkę i zaatakował oskarżonego, zadając mu ciosy rękami, a ten bronił się, nie wypuszczając z rąk noża. W tej fazie zdarzenia pokrzywdzony doznał powierzchownych obrażeń ramienia, dłoni oraz rany kłutej pleców. W pewnym momencie, gdy pokrzywdzony chciał sięgnąć po odrzuconą wcześniej przez siebie strzykawkę z krwią, oskarżony zadał mu cios nożem w powłoki brzuszne, co skutkowało nacięciem żyły głównej dolnej i zgonem pokrzywdzonego w wyniku ostrej niewydolności krążeniowej spowodowanej utratą znacznej ilości krwi. Sąd Okręgowy, dokonując oceny sposobu obrony oskarżonego Pawła T., uznał, iż stopień nasilenia zamachu i obrony oraz okoliczności, w jakich podjął obronę oskarżony, uzasadnia przyjęcie, że sposób tej obrony był niewspółmierny do grożącego mu ze strony Jacka O. niebezpieczeństwa. Zwrócić bowiem należy uwagę, iż niewspółmierność sposobu obrony Pawła T. nie polegała na samym użyciu niebezpiecznego narzędzia, jakim jest nóż, ale na sposobie jego użycia poprzez zadanie ciosu w powłoki brzuszne napastnika. Działanie takie należy ocenić, biorąc pod uwagę wcześniejszy przebieg zdarzenia. Przecież zaatakowany przez Jacka O. Paweł T. sięgnął po nóż i skutecznie bronił się nim przed napastnikiem, nie zadając mu uderzeń w te części organizmu, gdzie

znajdują się ważne dla życia organy. Obrona ta była skuteczna, doprowadziła przecież do odrzucenia przez napastnika strzykawki z krwią i pozwoliła na uniknięcie obrażeń przez Pawła T., z czego oskarżony zdawał sobie przecież sprawę. W tej sytuacji zadanie uderzenia przez oskarżonego nożem w brzuch napastnika, nawet w sytuacji, gdy ten sięgał ponownie po strzykawkę, jest sposobem obrony niewspółmiernym do niebezpieczeństwa zamachu. Dysponując bowiem narzędziem w postaci noża, Paweł T., miał możliwość wyboru sposobu obrony równie skutecznego, a mniej drastycznego, np. zadania ciosu napastnikowi w inną część organizmu, jak ręka, ramię, co nie zagrażałoby życiu napastnika¹.

¹ Wyr. SA w Lublinie z 2.3.2010 r., II AKa 3/10, Legalis.

CZĘŚĆ I. UWAGI OGÓLNE

ROZDZIAŁ 1. SŁOWNICZEK POJĘĆ

Pojęcie	Znaczenie
czyn zabroniony	zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej
społeczna szkodliwość czynu	przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę: <ul style="list-style-type: none">▶ rodzaj i charakter naruszonego dobra▶ rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody▶ sposób i okoliczności popełnienia czynu▶ wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków▶ postać zamiaru▶ motywację sprawcy▶ rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia
przestępstwa podobne	przestępstwa należące do tego samego rodzaju . Za przestępstwa podobne uważa się przestępstwa z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia albo przestępstwa popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej
korzyść majątkowa lub osobista	korzyść zarówno dla siebie , jak i dla kogoś innego
mienie znacznej wartości	mienie, którego wartość w chwili popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 000 zł

Pojęcie	Znaczenie
mienie wielkiej wartości	mienie, którego wartość w chwili popełnienia czynu zabronionego przekracza 1 000 000 zł
szkoda	przepisy o „mieniu znacznej wartości” stosuje się do określenia „znaczna szkoda” oraz „wartość lub łączna wartość jest znaczna”
szkoda w wielkich rozmiarach	przepisy o „mieniu znacznej wartości” stosuje się odpowiednio do określenia „szkoda w wielkich rozmiarach”
rzecz ruchoma lub przedmiot	rzeczą ruchomą lub przedmiotem jest także polski albo obcy pieniądź lub inny środek płatniczy, środek pieniężny zapisany na rachunku oraz dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce
młodociany	sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w I instancji 24 lat
osoba najbliższa	małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu
groźba bezprawna	zarówno groźba, o której mowa w art. 190 KK, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem
funkcjonariusz publiczny	funkcjonariuszem publicznym jest: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Prezydent RP ▶ poseł, senator, radny ▶ poseł do Parlamentu Europejskiego ▶ sędzia, ławnik, prokurator, funkcjonariusz finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadzrędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, notariusz, komornik, kurator sądowy, syndyk, nadzorca sądowy i zarządca, osoba orzekająca w organach dyscyplinarnych działających na podstawie ustawy

Pojęcie	Znaczenie
	<ul style="list-style-type: none"> ▶ osoba będąca pracownikiem administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba w zakresie, w którym uprawniona jest do wydawania decyzji administracyjnych ▶ osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub organu kontroli samorządu terytorialnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe ▶ osoba zajmująca kierownicze stanowisko w innej instytucji państwowej ▶ funkcjonariusz organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego albo funkcjonariusz Służby Więziennej ▶ osoba pełniąca czynną służbę wojskową, z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie ▶ pracownik międzynarodowego trybunału karnego, chyba że pełni wyłącznie czynności usługowe
dokument	każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne
faktura	fakturą jest dokument, o którym mowa w art. 2 pkt 31 ustawy z 11.3.2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 106 ze zm.)
stan nietrzeźwości	w rozumieniu KK zachodzi, gdy: <ul style="list-style-type: none"> ▶ zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5 promila albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość lub ▶ zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość
żołnierz	osoba pełniąca czynną służbę wojskową , z wyjątkiem terytorialnej służby wojskowej pełnionej dyspozycyjnie
rozkaz	polecenie określonego działania lub zaniechania wydane służbowo żołnierzowi przez przełożonego lub uprawnionego żołnierza starszego stopniem

Pojęcie	Znaczenie
osoba pełniąca funkcję publiczną	funkcjonariusz publiczny, członek organu samorządowego, osoba zatrudniona w jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, chyba że wykonuje wyłącznie czynności usługowe, a także inna osoba, której uprawnienia i obowiązki w zakresie działalności publicznej są określone lub uznane przez ustawę lub wiążącą Rzeczpospolitą Polską umowę międzynarodową
przestępstwo o charakterze terrorystycznym	czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności , której górna granica wynosi co najmniej 5 lat , popełniony w celu: <ul style="list-style-type: none"> ▶ poważnego zastraszenia wielu osób; ▶ zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności; ▶ wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu
występek o charakterze chuligańskim	występek polegający na umyślnym zamachu na zdrowie, wolność, cześć lub nietykalność cielesną, na bezpieczeństwo powszechne, na działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, na porządek publiczny albo na umyślnym niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli sprawca działa publicznie i bez powodu albo z oczywiście błędnego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie porządku prawnego
kradzież szczególnie zuchwała	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kradzież, której sprawca swoim zachowaniem wykazuje postawę lekceważącą lub wyzywającą wobec posiadacza rzeczy lub innych osób lub używa przemocy innego rodzaju niż przemoc wobec osoby, w celu zawładnięcia mieniem; ▶ kradzież mienia ruchomego znajdującego się bezpośrednio na osobie lub w noszonym przez nią ubraniu albo przenoszono lub przemieszczanego przez tę osobę w warunkach bezpośredniego kontaktu lub znajdującego się w przedmiotach przenoszonych lub przemieszczanych w takich warunkach

Pojęcie	Znaczenie
handel ludźmi	<p>werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przecho- wywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ przemocy lub groźby bezprawnej; ▶ uprowadzenia; ▶ podstępu; ▶ wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolno- ści do należytego pojmowania przedsiębranego działania; ▶ nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności; ▶ udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą; ▶ w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymu- sowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania, poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, sta- nowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione powyżej
niewolnictwo	stan zależności, w którym człowiek jest traktowany jak przed- miot własności
ocena rozmiaru działalności przedsiębiorstwa	przy ocenie rozmiaru działalności przedsiębiorstwa sąd bierze pod uwagę wartość przedsiębiorstwa
adopcja	nabycie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem przez inną osobę niż ta, od której dziecko pochodzi

ROZDZIAŁ 2. ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ

Zasada *nullum crimen sine lege* oznacza, że **nie ma przestępstwa** bez ustawy. Zasada ta chroni jednostkę przed arbitralnym posługiwaniem się represją karną przez organy państwowe (L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2019, s. 14).

Zasada *lex retro non agit*. Zgodnie z art. 1 § 1 KK odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto **popelnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia**. Oznacza ona dosłownie – prawo nie działa wstecz. Zasada ta stanowi o nieretroaktywności prawa.

Ważne

Lex retro non agit = Prawo nie działa wstecz

Oprócz art. 1 § 1 KK zasada ta wyrażona została w art. 42 Konstytucji RP, który stanowi, że **odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia**.

Aby sprawca poniósł odpowiedzialność na podstawie KK za czyn, musi on być czynem zabronionym, którego **społeczna szkodliwość jest wyższa niż znikoma**.

Ważne

Czyn, którego społeczna szkodliwość jest znikoma, nie stanowi przestępstwa.

Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli **nie można mu przypisać winy w czasie czynu**.

Zgodnie z zasadą humanitaryzmu kary oraz inne środki przewidziane w KK stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z **poszanowaniem godności człowieka** (art. 3 KK).

Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, **stosuje się ustawę nową**, jednak należy stosować **ustawę obowiązującą poprzednio**, jeżeli jest **względniejsza dla sprawy** (art. 4 § 1 KK).

Ważne

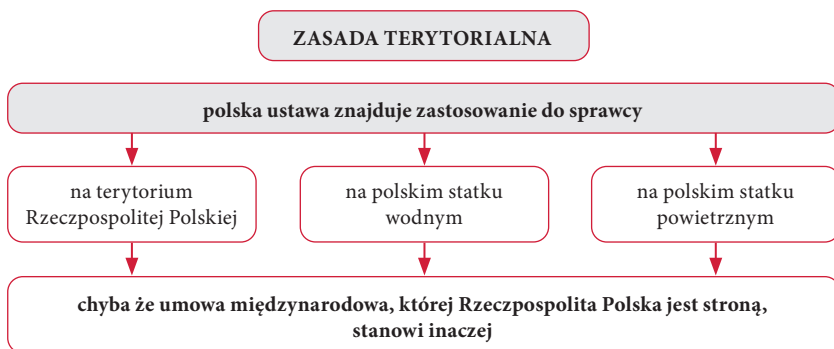
Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy (art. 4 § 2 KK).

Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony karą pozbawienia wolności, wymierzoną karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu **zamienia się na grzywnę albo karę ograniczenia wolności**, przyjmując, że **miesiąc pozbawienia wolności równa się 60 stawkom dziennym grzywny albo 2 miesiącom ograniczenia wolności** (art. 4 § 3 KK).

Ważne

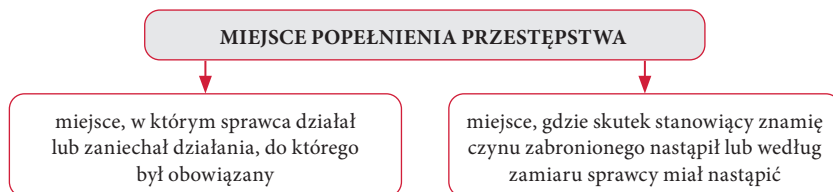
Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa (art. 4 § 4 KK).

Czyn zabroniony uważa się za popełniony **w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania**, do którego był obowiązany (art. 6 § 1 KK).

Zgodnie z art. 6 § 2 KK czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu:

- ▶ w którym sprawca **działał lub zaniechał działania**, do którego był obowiązany albo
- ▶ gdzie **skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił** lub według zamiaru sprawcy **miał nastąpić**.

Ten sam czyn może stanowić **tylko jedno przestępstwo** (art. 11 § 1 KK).

Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd **skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów**. W takim wypadku sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego **karę najsurowszą**, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu **innych środków** przewidzianych w ustawie na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów (art. 11 § 2–3 KK).

Dwa lub więcej zachowań, podjętych **w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, uważa się za jeden czyn zabroniony** (czyn ciągły).

Ważne

Jeżeli przedmiotem zamachu jest dobro osobiste, warunkiem uznania wielości zachowań za jeden czyn zabroniony jest tożsamość pokrzywdzonego (art. 12 KK).

ROZDZIAŁ 3. KLASYFIKACJA PRZESTĘPSTW W KODEKSIE KARNYM

Przestępstwa są klasyfikowane według różnych kryteriów.

PRZESTĘPSTWA
kryterium formy winy

PRZESTĘPSTWA UMYŚLNE

Zbrodnię można popełnić tylko **umyślnie**.

Bez znaczenia jest przy tym **zamiar** popełnienia przestępstwa – może on być zarówno **bezpośredni**, jak i **ewentualny**.

PRZESTĘPSTWA NIEUMYŚLNE

Występek może być popełniony **umyślnie lub nieumyślnie**. **Milczenie ustawy** oznacza, że występkami są **umyślnie** (np. występek uszkodzenia cudzej rzeczy – art. 288 KK). Nieumyślność występków musi być **wyraźnie ustanowiona** w ustawie przez użycie słowa „**nieumyślnie**” (np. art. 155, 177 KK) lub **innego zwrotu** określającego winę nieumyślną

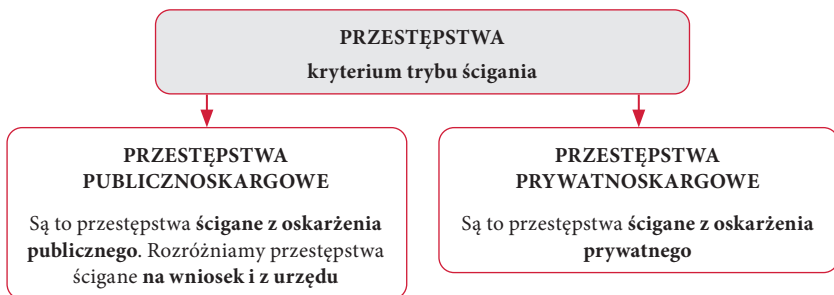
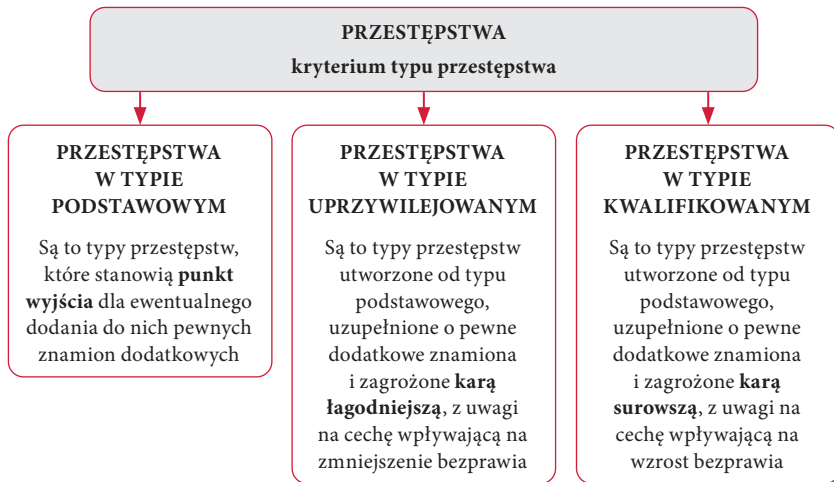
PRZESTĘPSTWA
kryterium znamienia skutku

PRZESTĘPSTWA FORMALNE
(BEZSKUTKOWE)

Przestępstwo jest formalne, jeżeli polega na zachowaniu opisanym w dyspozycji przepisu prawa karnego, a z dyspozycji tej wynika, że do jego popełnienia nie jest niezbędne wystąpienie żadnego skutku na określonym zachowaniu się

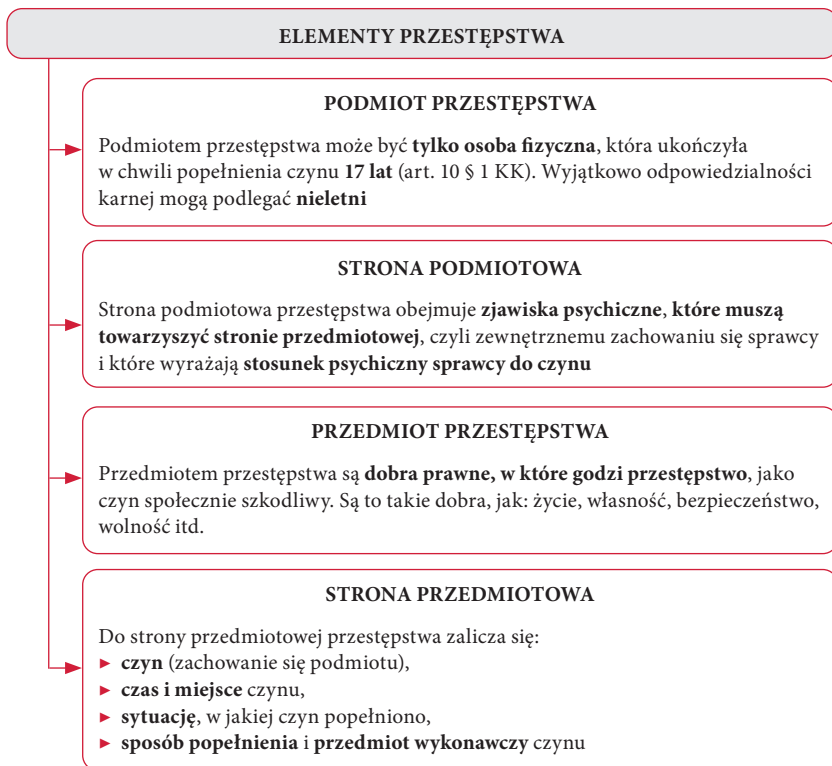
PRZESTĘPSTWA MATERIALNE
(SKUTKOWE)

Z przestępstwem materialnym mamy do czynienia, jeżeli określony skutek należy do znamion danego typu przestępstwa

ROZDZIAŁ 4. STRUKTURA PRZESTĘPSTWA

Przestępstwo to pojęcie ogólne, które należy rozpatrywać z perspektywy jego struktury. Wyróżnia się cztery podstawowe elementy przestępstwa.

Ogólną zasadą jest, że odpowiedzialności karnej podlega ten, kto popełnia czyn zabroniony **po ukończeniu 17 lat**. Czyny popełniane przez osoby **nietletnie**, czyli osoby poniżej lat 17, co do zasady, **nie są przestępstwami**.

Ważne

Nietletni nie podlegają odpowiedzialności karnej, lecz stosuje się wobec nich środki przewidziane w ustawie z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nietletnich (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.).

Od zasady, że granicą wieku odpowiedzialności karnej jest 17 lat, przewidziano w KK **dwie wyjątki**.

W pewnych wypadkach odpowiedzialność karną może ponieść **nietletni**, który **ukończył 15 lat**. Do przestępstw, których popełnienie uzasadnia skorzystanie z tej możliwości, zalicza się:

- ▶ **zamach na życie Prezydenta RP** (art. 134 KK),
- ▶ **zabójstwo umyślne** (art. 148 § 1, 2 lub 3 KK),
- ▶ umyślne spowodowanie **ciężkiego uszczerbku na zdrowiu** typu podstawowego i kwalifikowanego (art. 156 § 1 lub 3 KK),
- ▶ umyślne spowodowanie **niebezpieczeństwa powszechnego** (art. 163 § 1 lub 3 KK),
- ▶ **porwanie samolotu lub statku** typu podstawowego i typu kwalifikowanego (art. 166 KK),
- ▶ umyślne spowodowanie **katastrofy w komunikacji** typu podstawowego i kwalifikowanego (art. 173 § 1 lub 3 KK),
- ▶ **zgwałcenie zbiorowe** (art. 197 § 3 lub 4 KK),
- ▶ **czynną napaść** (art. 223 § 2 KK),
- ▶ **wzięcie zakładników** typu podstawowego i kwalifikowanego (art. 252 § 1 lub 2 KK),
- ▶ **rozbój** (art. 280 KK).

Nietletni, który po ukończeniu 15 lat, popełnił jedno z wymienionych przestępstw, **odpowiadać może według przepisów KK**, jeżeli przemawiają za tym **okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy**, a zwłaszcza, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne (art. 10 § 2 KK).

Ważne

Kara wymierzona nietletniemu nie może przekroczyć 2/3 ustawowego górnego zagrożenia za dane przestępstwo (art. 10 § 3 KK). Sąd może też zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary.

Drugi wyjątek polega na potraktowaniu dorosłego sprawcy w wieku **od 17 do 18 lat** jak **nietletniego**. Odnosi się to tylko do **sprawcy występku**, wobec którego można zastosować zamiast kary **środki poprawcze** lub **wychowawcze**, jeżeli przemawiają za tym:

- ▶ okoliczności sprawy,
- ▶ stopień rozwoju,
- ▶ właściwości i warunki osobiste sprawcy.

Inne wyjątki od zasady, że nietletni nie podlegają odpowiedzialności karnej, przewiduje **ustawa o postępowaniu w sprawach nietletnich**.

W sytuacji gdy wobec nietletniego orzeczono umieszczenie w **zakładzie poprawczym**, ale **ukończył on 18 lat** przed przystąpieniem do wykonania orzeczenia, sąd rodzinny może zdecydować, **czy wykonać orzeczony środek, czy od jego wykonania odstąpić i wymierzyć karę**.

Wymierzając karę, sąd stosuje **nadzwyczajne jej złagodzenie**, a w szczególności uzasadnionych wypadkach sąd może **odstąpić od wymierzenia kary**, zwłaszcza gdy w zachowaniu sprawcy nastąpiła **istotna poprawa**.

Ważne

W razie wymierzenia kary pozbawienia wolności lub kary ograniczenia wolności, czas jej trwania nie może przekroczyć okresu, jaki pozostaje do ukończenia przez sprawcę 21 lat (art. 94 NielU).

Szczególną kategorią sprawcy dorosłego jest sprawca **młodociany**, tj. taki, który nie **ukończył 21 lat** w chwili czynu ani **24 lat** w chwili orzekania w I instancji. Sprawca taki, w związku ze swoim wiekiem, traktowany jest przez KK w wielu sytuacjach **odmiennie niż inni sprawcy**. Kodeks karny odmiennie określa zasady wymierzenia kary młodocianemu, kładąc nacisk przede wszystkim na jej **cele wychowawcze**.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl